

ΜΙΚΡΟΑΣΤΟΙ ΟΛΩΝ ΤΩΝ ΧΩΡΩΝ ΕΝΩΘΕΙΤΕ (του Χάρη Ναξάκη)

Second Class – Tarsila do Amaral

Υπάρχει μια κοινωνική ομάδα που δεν χαίρει καμίας εκτίμησης από τους κοσμοπολίτες φιλελεύθερους ή από μια ορισμένη εκδοχή της αριστεράς, την θεωρούν σχεδόν ένα μίasma κι αυτοί είναι οι μικροαστοί. Ο απλός δηλαδή μέσος άνθρωπος, ο οικογενειάρχης, ο μικροϊδιοκτήτης, ο καταστηματάρχης, ο μικρός έμπορος, ο βιοτέχνης, που άλλοτε είναι επιφυλακτικός και άλλοτε ευέλικτος στις αλλαγές του κοινωνικού περιβάλλοντος, ολίγον πατριαρχικός, παραδοσιακός και ενίοτε συντηρητικός. Ως προς το τελευταίο χαρακτηριστικό έχω μια παρατήρηση. Αλήθεια γιατί τις τελευταίες δεκαετίες ένα μεγάλο τμήμα της κοινωνικής και εκλογικής βάσης των ακροδεξιών κομμάτων στην Ευρώπη είναι και η εργατική τάξη; Η άνοδος του φασισμού και του ναζισμού στην Ιταλία και την Γερμανία στηρίχθηκε μόνο στους μικροαστούς ή ήταν διαταξική; Κανένας άνθρωπος δεν εξαιρείται από την ροπή για συμμετοχή σε ανήθικες πράξεις. Καμιά πράξη δεν καθαγιάζεται στο όνομα μιας ιδεολογίας ή των καλών προθέσεων.

Οι μικροαστοί είναι μια νόθα τάξη για τους φιλελεύθερους διότι βάζουν εμπόδια, νοθεύουν την αυτορυθμιστική λειτουργία της αγοράς, προκαλούν αθέμιτο ανταγωνισμό στον βασικό πυλώνα

της αγοράς που είναι οι μεγάλες επιχειρήσεις, οι μόνες ικανές για μαζική παραγωγή και οικονομίες κλίμακας. Στην νεοφιλελεύθερη ουτοπία δεν έχουν θέση τα μπακάλικα, οι μικροί αγρότες, οι μάστοροι, η μικρή βιοτεχνία. Η συγκέντρωση του κεφαλαίου και το άορατο χέρι της αγοράς αργά ή γρήγορα θα αποκαθάρει την αγορά από αυτές τις δυσλειτουργικές ομάδες. Συν τοις άλλοις, κάθε κοσμοπολίτης φιλελεύθερος που σέβεται τον ναρκισσιστικό εαυτό του οφείλει να μισεί τα “συντηρητικά” όρια που θέτει η ζωή ενός μικροαστού- οικογένεια, παράδοση, ήθη και έθιμα- γιατί μόνο έτσι μπορεί να υπηρετήσει την εγωιστική επιδίωξη του ατομικού κέρδους και να απολαμβάνει χωρίς δεσμεύσεις, ελεύθερα, την ατομική του ανεξαρτησία.

Οι μικροαστοί, οι μικροϊδιοκτήτες, είναι όμως και για ορισμένες εκφάνσεις της αριστεράς μια νόθα τάξη. Ανάμεσα στους δυο γίγαντες του καπιταλιστικού συστήματος, την αστική τάξη της οποίας πλέκει το εγκώμιο ο Μαρξ στο Κομμουνιστικό Μανιφέστο και στον μεσσία της νέας κοινωνίας το προλεταριάτο υπάρχει ένα εμπόδιο, η μικροϊδιοκτησία, η μικρή εμπορευματική παραγωγή, που δημιουργεί σύγχυση στην ταξική αντιπαλότητα. Η αστική τάξη όμως, που επαναστατικοποιεί σύμφωνα με τον Μαρξ τα μέσα παραγωγής, θα υποτάξει την μικρή εμπορευματική οικονομία στην κεφαλαιοκρατική, αφανίζοντας τους μικροαστούς, έτσι ώστε το προλεταριάτο να εκπληρώσει τον ιστορικό μεσσιανικό του ρόλο. Ο ιστορικός αυτός ντετερμινισμός θεωρεί ότι αναπόφευκτα στο τέλος θα μονομαχήσουν τα δυο καθαρά υποκείμενα της ιστορίας, οι αστοί και οι προλετάριοι, με προδιαγεγραμμένο ποιος θα είναι ο νικητής. Η επανάσταση όμως παρά τις προβλέψεις δεν έγινε στις ανεπτυγμένες καπιταλιστικά χώρες και η αστική τάξη δεν εξαφάνισε τους μικροαστούς. Ο Λένιν όμως και ο Στάλιν εφαρμόζοντας στην πράξη τις παραπάνω δοξασίες κατέστρεψαν την αγροτική μικροϊδιοκτησία, τους κουλάκους, μετατρέποντάς τους σε εργάτες στις αγροτικές κολλεκτίβες.

Οι μικροαστοί έχουν αναντίρρητα ελαττώματα, καμιά κοινωνική τάξη δεν είναι αγία, ο λαός δεν είναι αναμάρτητος, ούτε εκ φύσεως καλός, αλλά έχουν και προτερήματα. Ο αφορισμός

κατ' αρχάς ότι “η ιδιοκτησία είναι κλοπή”, ισχύει μεν για την μεγαλοϊδιοκτησία και για τις κυρίαρχες ελίτ, αλλά μαζί με τα ξερά καίγονται και τα χλωρά. Αλήθεια ένα σπίτι, ένα μικρό χωράφι, ένα εμπορικό κατάστημα είναι κλοπή; Αλήθεια οι μικροϊδιοκτήτες είναι αναξιόπιστοι επειδή επιθυμούν διακαώς και το κατορθώνουν σπανίως να γίνουν από μικροί μεγάλοι καπιταλιστές; Οι μικροαστοί επειδή δεν είναι προλετάριοι ή κρατικοί υπάλληλοι, εξαιτίας της μικρής ιδιοκτησίας που κατέχουν έχουν ένα παράθυρο διαφυγής από τον κρατικό, γραφειοκρατικό και επιχειρηματικό έλεγχο, έχουν αυξημένα περιθώρια αυτονομίας και ανεξαρτησίας. Αυτό αποτυπώνει η έκφραση “δεν έχω αφεντικό στο κεφάλι μου”, που εκφράζει το μικροαστικό όνειρο για ανεξαρτησία. Η μαστορική τέχνη, την οποία δυστυχώς ισοπεδώνει η υπερεξειδίκευση, η ατομική δηλαδή ιδιοκτησία σε ένα εύρος γνώσεων, έδινε ελευθερία και έλεγχο στον εργάτη-τεχνίτη σε όλο το εύρος της παραγωγής ενός προϊόντος, από την σύλληψη της ιδέας μέχρι την κατασκευή του. Το σύνολο δε της παραγωγικής διαδικασίας σε μια συντεχνία μαστόρων είχε συνεργατικά χαρακτηριστικά και χαρακτηρίζονταν από συνεχή παραγωγή καινοτομίας. Ο μικροαστός, ανάλογα με το είδος της δραστηριότητας του, έχει σε σχέση με τον βιομηχανικό εργάτη και τον υπάλληλο την ικανότητα να ρυθμίζει τον εργασιακό του χρόνο με μεγαλύτερη ευελιξία και περιθώρια εναλλαγής μεταξύ εργασίας καισχόλης. Η επιτήρηση του χρόνου εργασίας για τον βιομηχανικό εργάτη επικρέμεται σαν δαμόκλειος σπάθη πάνω από το κεφάλι του. Ένας ιδιοκτήτης γης, ενός λαχανόκηπου και ενός σπιτιού, σε σχέση με τον εργάτη γης, που εξαρτάται από τα λίγα μεροκάματα, την “ελεημοσύνη” της κοινότητας και των συγγενών, διαθέτει αυξημένη ελευθερία, την πιθανότητα να δημιουργήσει οικογένεια, έχει αξιοπρέπεια και τον διακατέχει το αίσθημα της αυτοσυντήρησης. Μήπως είναι η ώρα να αποκατασταθεί η τιμή και η υπόληψη των μικροαστών στην ιστορία;

Το άρθρο αυτό γράφτηκε ως μια αναφορά στο βιβλίο “ Ο άλλος Μαρξ” του Έτορε Τσινέλα, ο οποίος προτείνει μια τρίτη ανάγνωση του Μαρξ. Ο ύστερος Μαρξ σύμφωνα με τον Τσινέλα, σε

αντιδιαστολή με τον ώριμο Μαρξ του Κεφαλαίου, που θεωρούσε τους μικροαστούς τροχοπέδη στην ταξική αντιπαράθεση των προλεταρίων με τους αστούς, εναποθέτει τις τελευταίες ελπίδες του για αλλαγή στην αρχαϊκή και αγροτική Ρωσία ή στις πρωτόγονες κοινωνίες. Οι σκόρπιες όμως σκέψεις του Μαρξ πριν τον θάνατο του λίγο μεταβάλλουν τον σκληρό πυρήνα της μαρξικής πίστης στον επίγειο μεσσία, το προλεταριάτο.

Χάρης Ναξάκης, καθηγητής πολιτικής οικονομίας στο Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

charisnax@yahoo.gr